

A helyismereti információkeresés és a világháló

Biobibliográfiák, életrajzi indexek,
lexikonok

Az utóbbi hónapokban e lap hasábjain több szerző is foglalkozott a helyismereti munkával, aktualitásával az 1997. évi CXL. törvényt idézve és az IFLA idevonatkozó állásfoglalása szellemében.¹ Bényei Miklós, a téma szakértője a kistelepülések könyvtárainak a helyismereti teendőit fogalmazta meg, Gerő Gyula még külön a könyvtártörténet-írás fontosságát és időszerűségét is hangsúlyozta az általános teendők mellett. Mindkét írás az elvégzendő feladatok egyfajta módszertani útmutatója, kalauza is egyben, a gyűjtőkör kialakításától a helyismereti információszolgáltatásig.

Ez az írás azokból a lehetőségekből szeretne felvillantani néhányat, amelyeket az internet nyújthat a kistelepülések könyvtárosainak a településekkel kapcsolatos információk összegyűjtésében. Nem elsősorban az internetes keresőkre (keresőgépekre), mint amilyen a Google vagy a Vízsla és mások, nem is az internetkatalógusokkal (Hudir, Yahoo, Google Címtár stb.) történő keresésre gondolok – ezeknek is megvan a maguk szerepe természetesen –, hanem az interneten elérhető adatbázisok különböző típusaira, elsősorban is az ún. teljes szövegű adatbázisokra.

A kiskönyvtárakban a helyismereti információszolgáltatást a múltban erősen korlátozta az állományok „nagysága”, összetétele, az adatok kutatásához szükséges referenzs művek (lexikonok, szótárak, enciklopédiák stb.), a megfelelő szakbibliográfiák, feltáró eszközök hiánya. Ma, ha egy kiskönyvtárban lehetőség van az internet használatára, ha a megfelelő forrásokat és a keresés módszereit is ismeri a könyvtáros, akkor kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy gyakorlatilag ugyanolyan színvonalú és mélységű helyismereti tevékenységet lehet végezni, mint a városi és megyei könyvtárakban. Szerencsére az interneten számos forrás ingyenesen is elérhető. Közülük a legtöbb az internetes keresők által nem látható weben, az ún. mély weben található. A CD-ROM-on és a DVD-n megjelenő információforrások beszerzésére anyagi okokból csak korlátozott lehetőség van a kis intézményeknek, ezért különösen fontosak számukra a webes kiadások.

Bényei Miklós helyismereti tevékenységről szóló alapművéből és mások írásaiból ismert, hogy a helyismereti információ tartalmilag és formailag is igen széles körű, az élet, az ismeretek valamennyi területére kiterjed.² Egy rövid terjedelmű írás, így ez a cikk sem vállalkozhat arra, hogy a helyismeret minden vonatkozásával foglalkozzon, ezért csak egyetlen problémával, a helyismereti munka talán legérdekesebb és legnehezebb feladatával, a helyi személyiségekről

– írók, politikusok, művészek, mérnökök stb. – szülő információk keresésével foglalkozik. Elméleti kérdésekkel – pl. a helyi személyiségek meghatározásával – nem, ezt megtette már a szakirodalom Csak gyakorlati információkeresésről, információforrásokról lesz szó.³ Mindemellett leszögezhetjük, hogy a községek szülőttei közül nemcsak az országosan is ismert nevek tesznek szert valamilyen szempontból jelentőségre – ilyen személy általában kevés van, s a róluk szóló információk könnyen elérhetőek, ismertek –, hanem azok is, akik a kisebb közösségért vagy régióért dolgoztak, de említésre méltót alkottak, és számon tartja őket a szakterületük, továbbá bekerültek valamelyik lexikonba, életrajzgyűjteménybe, publikációjuk jelent meg stb.

A digitálisan rögzített információforrások előnye, hogy több szempontú keresést tesznek lehetővé, mint a hagyományosak. Ki vállalkozna arra, hogy Szinnyei József örökérvényű biobibliográfiáját, a *Magyar írók élete és munkái*t szóról szóra végigolvassa azért, hogy megtalálja az egy településhez kötődő személyek adatait. Ezzel szemben ha e mű adatbázis-változatát használjuk erre a célra, nem várt eredményre is juthatunk. Például olyan személyiségekre is bukkanhatunk, akik nem a település szülőttei, ezért nem tudtunk eddig róluk, de mivel életük egy szakasza a településhez kötődött, számon kell tartanunk őket. Fellelhetünk olyan műveket is, amelyek a településsel kapcsolatosak stb. A híres vagy fontos személyiségek életpályájának bemutatása nem maradhat ki a helyi monográfiákból, aztán intézményeket lehet elnevezni róluk, akár rendezvénysorozatot is lehet alapozni egy-egy személyiség tevékenysége emlékére vagy ahhoz kötődően.

A helyi hagyományok kutatása arra is alkalmat ad, hogy a gyerekeknek bemutassuk az interneten elérhető értékes információforrások, adatbázisok használatát, ezzel felkelthetjük az érdeklődésüket a lakóhelyük múltja, illetve az értelmes internethasználat iránt. A Szinnyei és más fontos referenz (Például *Pallas Nagy Lexikon*, *Magyar Életrajzi Lexikon* stb.), továbbá nem csak referenz mű (például folyóiratok) jelent meg már az Arcanum Adatbázis Kft. kiadásában, CD-ROM-on, újabban DVD-n is. Az *Arcanum adatbázisok* között szerencsére vannak olyanok is, amelyek az interneten is elérhetőek. Így azok a könyvtárak, amelyek nem tudják megvásárolni a CD-ROM-ot, DVD-t, de van internetelérésük, használhatják ezeket. A keresés technikailag kicsit bonyolult, türelmet igényel. A települések nevének régi és mai alakját is célszerű használni a keresésnél.

Az *Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai* című (<http://www.arcanum.hu/oszk/>) weboldalon témánk szempontjából a következő fontos adatbázisok érhetőek el:

eRMK – Elektronikus Régi Magyar könyvtár
Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái
Magyar Könyvészet : 1712–1920
Régi Nyomtatványok Tára

Közülük a *Magyar írók élete és munkái* című adatbázis az, amely a személyekről szóló adatok keresésére szolgál. A Szinnyei-mű keresőfelülete (a „válasszon űrlapot” legördülő menüből kiválasztva):

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái :: keresés

A teljes névalak: [szólista](#)

Bárhol a szövegben: [szólista](#)

Mezők szűrési keresés

Név	<input type="text"/> szólista	Foglalkozás	<input type="text"/> szólista
Születés ide és helye	<input type="text"/> szólista	Halálozás ide és helye	<input type="text"/> szólista
Életrajz	<input type="text"/> szólista	Kifejezések kapcsolata a mezőkön belül <input type="radio"/> és <input type="radio"/> vagy <input type="radio"/> nem	
Munkák	<input type="text"/> szólista	Kapcsolat a mezők között <input type="radio"/> és <input type="radio"/> vagy <input type="radio"/> nem	
Bibliográfia	<input type="text"/> szólista	Rendezés:	A könyv szerint <input type="text"/>

E keresés apropóján szeretném megemlíteni azt a problémát, amelyet a hasonló és a régebbi időkben nem egységesített és ellenőrzött településnevek okozhatnak. Ha például a településünk nevének használata változott az idők folyamán, akkor a források által egy településnek tulajdonított személyek adatait feltétlenül ellenőriznünk kell más forrásokban; a születési és halálozási adataikat a települési anyakönyvekben vagy az azokról készült másolatokban. A megyei levéltárak őrzik az anyakönyvek másodpéldányait, illetve a Magyar Országos Levéltár a mikrofilmmásolatokat. Arról, hogy készült-e az anyakönyvekről mikrofilmmásolat, ugyancsak egy adatbázisból tájékozódhatunk, a MOL Anyakönyvek adatbázisából (<http://www.natarch.hu/>.) Ebből megtudhatjuk, hogy mely anyakönyveket vették mikrofilmre. A csomagban szereplő három bibliográfiai adatbázist is érdemes megemlíteni. Használatukkal a településhez kötődő, már felkutatott személyek műveit is kereshetjük, adataikat pontosíthatjuk, ellenőrizhetjük. Természetesen egy adott helyen, településen kiadott vagy készült művek is feltérképezhetők, ha valaha működött ott kiadó vagy nyomda. További helyi vonatkozású információk is előkerülhetnek, például a településről szóló munkák (könyvek, cikkek), hisz a *Magyar Könyvészet 1712–1920* bizonyos ciklusai cikket is feltártak.

Előfordulhat, hogy bizonyos adatbázisoknak több internetcíme van. Így van ez az Arcanum adatbázisokkal is. A fenti adatbázisok közül háromból a kiadó adatbázis-csomagot állított össze: *Catalogus*: bibliográfiai adatbázisok: Elektronikus Régi Magyar Könyvtár (eRMK), Magyar Könyvészet 1712–1920, Sinnyei József: Magyar írók élete és munkái –, amelyeket aztán a következő címről tesz kereshetővé: <http://www.arcanum.hu/catalogus/>.

Két másik csomag közül az egyik a *Gesta*: adattárak, lexikonok, kézikönyvek, a Pallas Nagy Lexikona, a Pannon Enciklopédia sorozat, Engel Pál: Magyar középkori adattár, Nagy Iván: Magyarország családai, Nagy képes világtörténet, Brehm:

Állatok világa, a <http://www.arcanum.hu/gesta/> címen. Ebben található általános lexikon, enciklopédia, két, a történeti segédtudományok körébe tartozó munka, egy archontológiai mű, azaz a tisztségekkel foglalkozó adattár, egy genealógiai munka, valamint egy történettudományi és egy természettudományi kézikönyv.

A másik az *Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár* című csomag (<http://www.arcanum.hu/oszk/>)

Codices Latini Medii Aevii
Latin nyelvű kötetes kéziratok
Magyar nyelvű kötetes kéziratok
1950 után beszerzett kötetes kéziratok
Analekta
Fondjegyzék
Levelestár

A *Kézirattárban* is található életrajzok, többek közt a Gulyás Pál-féle biobibliográfia kéziratban maradt anyagából. Álljon itt egy keresés eredménye példaként ebből az adatbázisból is. A keresőmezőbe beírt szó egy település neve, Kéthely volt.

36/2288

Horváth Hedvig, Daán Miklósné önéletrajza.

1942. okt. 19.

Autogr. adatszolg. lev.

1 db.

= 2 fol.

Forrás: Kézirattár/Fondjegyzék/Fond 36 Gulyás Pál/III. Gulyás Pál Magyar Írók életrajzával kapcsolatos adatgyűjtése és levelezése/H/36/2288 Horváth Hedvig, Daán Miklósné önéletrajza

Amint látjuk, itt a keresés eredménye nem maga az életrajz vagy az életrajzi adatok, hanem a kéziratos életrajz lelőhelyadata.

Az utóbbi években tűnt fel egy fontos műfaj a magyar kiadási gyakorlatban, ez az életrajzi index. Az életrajzi index adattárszerű összeállítás, sőt igen fontos forrás a híres személyek felkutatásánál, mert elvezet a bővebb információk forrásaihoz, tudniillik közreadja azoknak a forrásoknak az adatait, ahonnan ő maga az adatokat merítette. Ilyen életrajzi index a *Magyar Életrajzi Kalauz*, amelynek az internetes elérése sajnos előfizetéshez kötött, de CD-ROM-on is megvásárolható.⁴ Ilyen a Petőfi Irodalmi Múzeum (<http://www.pim.hu>) *Magyar Életrajz Indexe*, amely a múzeum honlapján, az Adatbázisok link mögött érhető el, az alábbi adatbázisok társaságában.

Magyar Életrajzi Index
Magyar Emigráns Írók és Műveik
Magyar írók sírjai
A becsületrend magyar kitüntettjei
Díjak és Díjazottak 1945 után

Kortárs írók bibliográfiája
Diplomások adattára
Budapest topográfia
Recepció Adattár
Kabdebó Lóránt-bibliográfia
Szivárvány – MSzivárvány repertórium
Magyar írók bibliográfiája
A magyarországi főnemesség genealógiája
Magyar családtörténeti adattár

A *Magyar Életrajzi Index* 158 674 rekordja ugyanennyi személy adatait tartalmazza a következő adatsorokkal: elfogadott névalak, névvariánsok (névváltoztatás előtti név a változtatás dátumával), leánykori és asszonynev, nemesi előnév, főnemesi rang, születési és halálozási adatsor: település, megye, év, hónap, nap. A foglalkozások közül három és a feltárt források kódjai. Egy rekord az adatbázisból:

Név	Csáky Ferenc
Névvariáns	Csáki
Születési hely	Kéthely, Somogy vm.
Születés ideje	1885. VII. 12.
Halálozási hely	Szentendre
Halálozás ideje	1954. XI. 28.
Foglalkozás	állattenyésztő, mezőgazdasági szakíró
Források	Gulyás - MAÉL - MNL - RÚL - ÚMÉL

Az adatgyűjtéskor valamennyi magyar életrajzi forrást áttekintették, az önálló kötetben megjelent (ideértve a külföldön napvilágot látott magyar kiadványokat is) vagy egy-egy monográfiában, illetve tanulmányban található ún. rejtett biobibliográfiákat is, összesen 645 különböző forrást dolgoztak fel.

A *Magyar Emigráns írók és Műveik* adatbázis a 2000-ben megjelent *Magyar emigráns irodalom lexikona* életrajzi és könyvészeti részét tartalmazza, de a kötetben kiadottnál bővebb anyaggal és javított formában. Ez az adatbázis is lehetővé teszi a születési hely és halálozási hely szerinti keresést is.

Kiemelném még az adatbázisok közül a *Diplomások adattárát*, amelyet folyamatosan építenek, de már most is fontos forrása az elmúlt században élt személyek adatai felkutatásának. Jelenleg hét felsőoktatási intézmény 33 237 hallgatójának életrajzi adatait tartalmazza. A két genealógiai adatbázis Gudenus János József munkáin alapul, de eddig csak a főnemességről szóló látott nyomtatásban napvilágot. (Gudenus János József *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája* című művét tartalmazza, amely 1990–1999 között öt kötetben látott napvilágot). A *Magyar családtörténeti adattár* nem a nemesi családok adatbázisa, nincs társadalmi hovatartozás szerinti válogatási szempontja.⁵

Az életrajzi indexekhez visszatérve meg kell még említeni a *Hungarika Névkatasztert* is (<http://www.iif.hu/db/>), amely a Magyarországról valamilyen okból kivándorolt, emigrált jelentős személyiségek életrajzi adatait dolgozza fel, valamint tartalmazza. Mint ilyen az Országos Széchényi Könyvtár központi hungarika szolgáltatásainak egyike. „Célja, hogy a regisztrált személyek azonosítását, egy-egy személyre vagy bizonyos közös ismérvek alapján kialakítható csoportokra (pl. azonos foglalkozás, azonos település szülőttei, azonos generáció, meghatározott országban megtelepedett személyek stb.) vonatkozó biográfiai tájékoztatást lehetővé tegye. Elsősorban a tudományos kutatás és könyvtári, valamint dokumentációs tájékoztatás kívánalmait tartja szem előtt, ezen túl azonban számos egyéb területen, pl. kapcsolatépítés, konferencia, rendezvény- és kiállításszervezés, helytörténeti és egyéb kiadvány-előállítás, eseménynaptár-készítés”, használható – írják róla a szerkesztők⁶. A *Hungarika Névkataszter* egyszerű és összetett keresést biztosít. Az egyszerű keresés ad lehetőséget a születési hely szerinti keresésre. A keresőmező neve: Város. Ez nem túl szerencsés, mert megtévesztő, de természetesen nyugodtan beírhatunk községnevet is a keresőmezőbe. Például egy somogyi község, Babócsa nevének beírása esetében a következő találatot kaptuk eredményül:

Kasza Berecz Mária

Későbbi neve: Berecz Józsefné Kasza Mária

Babócsa 1923.03.21

Foglalkozás: iparművész

BJ 1981-a(A)

Nem ingyenes elérésű a fentebb is említett *Magyar Életrajzi Kalauz*. Ezt az adatbázist egy könyvtáros kolléga, Németh Tibor állította össze. Érdekes szólni róla, mert CD-ROM kiadása is van, és igen széles a gyűjtőköre. Időben a magyar történelem és művelődéstörténet egészére kiterjesztette az adatgyűjtést, így ötvözi a klasszikusan (lezárt életpályákat tartalmazó) életrajzi lexikonokat és a „Ki kicsoda”-típusú kortársi adattárak anyagát, s ez nagy előnye. Információk a <http://www.mabi.hu/cimen>⁷ találhatóak. Ha megvásárolni nem is tudják, egy alkalommal a megyei könyvtárban is el lehet végezni a szükséges keresést. Érdekes valamennyi említett adatbázist használni, mert csak így kutatható fel az összes helyi személyiség. Ha átfedések lennének, azok könnyen kiszűrhetők az eredmények összevetésével. A munka végeredménye lehet a helyi személyiségek adattára, amely felkerülhet a település vagy a könyvtár honlapjára. Ilyen összeállítások már vannak, például Marcali város honlapján a Ki kicsoda link mögött akadtam egy ilyenre. (<http://www.marcali.hu>)

Az életrajzi lexikonok közül a *Magyar életrajzi lexikon* és a *Veszprém megyei életrajzi lexikon* elektronikus változatára hívnám fel a figyelmet. Mindkettő megtalálható a Magyar Elektronikus Könyvtárban. Önálló keresést nem végezhetünk ezekben, de a MEK legújabb változatának használata esetén (<http://mek.oszk.hu/>) – ha a teljes szövegű keresést választjuk, és beírjuk a település nevét keresőszónak –

más dokumentumok tartalmával együtt e lexikonok szócikkeiben is kereshetünk. Ennek az az előnye, hogy más dokumentumokban is találhatunk a településsel kapcsolatos információt, ha nem is életrajzit. Hátránya, hogy több találat – esetenként irreleváns találat- közül kell kiválogatnunk az életrajziakat, de ez általában nem túl nagy munka, mert rendszerint csak több tíz találatról van szó. S mivel még ez a szolgáltatás nem teljesen kész, lehetnek technikai problémák a keresésnél például a találati lista megjelenítésével.

A szaklexikonok is fontos szerepet játszanak a személyek adatainak keresésénél, ezekből egy-egy szakterület helyi vonatkozású híres embereit kutathatjuk fel. Közülük még alig került fel néhány az internetre. E kevesek közé tartozik a kilencvenes években megjelent *Pedagógiai lexikon*, és mivel ehhez egy *Ki kicsoda kötet* is tartozik, nemcsak régi neves pedagógusok, hanem a kortársak is felkutatatók általa a <http://human.kando.hu/pedlex/index.html> címen.

Az internet igen gyorsan változik, ezért számolni kell azzal, hogy amit ma megtaláltunk egy oldalon, azt a forrást esetleg áthelyezik, leveszik, módosítják, de újak is megjelenhetnek.

Végezetül csak felvillantani szeretnék néhány érdekes, a cikkben nem tárgyalt kutandó és kutatható témát, korántsem a teljesség igényével: középkori okleveles források és más levéltári források, földrajzi nevek, a településről szóló szakirodalom (könyvek, cikkek), népzene és népzenei gyűjtés, helyi vonatkozású szépirodalmi művek a versektől a prózai alkotásokig, népszokások, tárgyi néprajzi emlékek, népi díszítőművészet stb. Ahogy a témák számosak, úgy a kutatás céljaira rendelkezésre álló elektronikus forrás is egyre több. A könyvtáros munkájához hozzátartozik ezek felkutatása, az újak megjelenésének figyelése, a közösség érdekében való felhasználása, együttműködés a település amatőr és hivatásos helytörténészeivel, a honismereti szakkörrel stb.

A helyismereti kutatás és munka mindig aktuális volt, de napjainkban, úgy tűnik fel, különös jelentőséget kapott, mert nemcsak az egyéni műveltséget, hanem a települések arculatának, vonzerejének megteremtését is szolgálhatja, ezen keresztül már a közösségnek gazdasági hasznot is képes generálni, például az idegenforgalomból származó bevételeket. A helyi könyvtár és könyvtáros presztízsének növelése is elérhető, kinek- kinek a saját szűkebb hazájában.

Hivatkozások:

- 1 Bényei Miklós: A kistelepülési könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek kialakítása = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2001. 2. sz. 36–40. p., Mezey László Miklós–Vajda Kornél: A hazai helyismereti munka néhány időszerű kérdése = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 4. sz. 3–11. p.
Gerő Gyula: A helyi információtól a könyvtártörténet-írásig... = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 5. sz. 20–27. p.
- 2 Bényei Miklós: Helyismereti tevékenység a könyvtárakban. Nyíregyháza, Bessenyei György K., 1994. 7–10. p.
- 3 Uo. és Kertész Károly: Életrajzi szempontok, személyi megközelítések a tapolcai könyvtár helyismereti gyűjteményében = Helyismereti könyvtárosok III. Országos Ta-

- nácskozása. Tata, 1996. július 17–19. Szentendre, MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete, 1997. 93–98. p.
- 4 Magyar Életrajzi Kalauz. [online] Celldömölk: Mabi Bt. [2004.06.14.] <http://www.mabi.hu>
- 5 PIM Adatbázisok = PIM honlap [online] Bp. : PIM, (Frissítés: 2004. 06. 14.) [2004.06. 14.] <http://www.pim.hu>
- 6 Hungarika Névkataszter. = NIF adatbázisok [online] Bp. : OSZK: 1998. [2004.06.14.] <http://www.ijf.hu/db/>. és Kovács Ilona: A Hungarika Névkataszter, mint a helyismereti biográfiai adatgyűjtés forrása = Helyismereti könyvtárosok III. Országos Tanácskozása. Tata, 1996. július 17–19. Szentendre : MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete. 1997. 83–88. p.
- 7 Magyar Életrajzi Kalauz. [online] Celldömölk: Mabi Bt. [2004.06.14.] <http://www.mabi.hu>

Balla Mária

Az információ és a könyvtár szerepe sikeres életpályák alakulásában*

*A siker nem cél, legfőbb eredmény.
(Flaubert)*

Napjaink gyakori kérdése a siker mibenléte. Mindennapos téma ez az emberek között, publikálnak róla, könyveket adnak ki különböző sikertörténetekről. De vajon van-e általános receptje a sikernek? Lehetnek-e ezek példák előttünk? Ha igen, melyiket kövessük?

Kutatásom egy fontos kérdéskörre irányul, amelynek vizsgálatával csak ritkán találkozhatunk: az információ és a könyvtár szerepe sikeres életpályák alakulásában. Témaválasztásom oka a hivatásom: a könyvtár folyamatosan bővülő, egyre teljesebbé váló információszolgáltatásával hogyan képes segíteni az emberek életminőségének javulását, a siker elérését.

A siker tartalma koronként változó, azonban van, ami állandó: a motiváció. Kezdetben a célok elérése, az előrehaladás, később pedig a siker által elért eredmények megtartása és további gyarapítása a cél, amelyhez motivációt és energiát a már elért eredmények adnak.

* A tanulmány a Kovács Máté Alapítvány által 2003-ban kiírt pályázaton első díjat nyert dolgozat rövidített változata.

Arra törekszem tanulmányomban, hogy az objektív és szubjektív vonulat is jelen legyen. Vagyis amit lehet objektív, statisztikai módszerekkel vizsgálni, azt úgy mérem, ami azonban túlmutat az objektív valóságon, azt a számok helyett a maga valóságában kívánom reprezentálni, hogy rávilágíthassak a siker és az olvasás kapcsolatára, vagyis hogy a humán tényező is megjelenjen a minősítésben. A kutatáshoz tehát szükségem volt kommunikációelméleti, olvasásszociológiai és könyvtártani ismeretekre egyaránt és persze empátiás, meggyőző és kommunikációs készségre is, hogy elnyerjem alanyaim bizalmát, melynek segítségével még eredményesebbek lettek a beszélgetéseink.

A szempontsor felépítése és értékelésének módszere

Az interjúk szempontjainak kiválasztásakor elsődleges céloom volt, hogy illeszkedjenek a téma speciális voltához és hogy a magánélet szféráját ne érintsék. Igyekeztem folyamatosságot teremteni a kérdések sorrendjében, hogy ne kényszerítsem az alanyt gondolati és témabeli váltásokra. A helyes sorrendet az is igazolta, hogy gyakran azelőtt megválaszoltak egy-egy kérdést, mielőtt feltettem volna.

A végső szempontsor négy nagy tematikus blokkra osztható. Az első kérdések a személyi adatokra vonatkoztak. A második blokkba a pályaválasztás, a pályakorrekció kérdésköre került. A harmadik blokkba a sikerességről alkotott vélemények kutató kérdések tartoztak. Végül a negyedik csoport, amely egyben a leg részletesebb is, az olvasással és információszerzéssel kapcsolatos szokásokra vonatkoztak.

Az értékelés során az azonos kérdésekre adott válaszokat összehasonlítottam. próbáltam bennük közös pontokat keresni, amelyek alapján modell is felállítható, majd az összegzésben leszűrtem ezekből az általánosításokból következő konklúziókat is.

Mintavétel

Az olvasásszociológiai vizsgálatok mindig valamilyen konkrét, közös szempont alapján válogatják ki a társadalomból a minta alanyait. A legfontosabb kiválasztási szempontom az volt, hogy az adott személyt környezete sikeresnek ítélje, legyen szó szakmai előmenetelről, pénzről vagy az önmegvalósítás egyéb formájáról. Ez szubjektív megközelítésnek tűnhet, mert a siker mint összetett fogalom statisztikailag nem mérhető. Azt azonban el kell ismernünk, hogy igenis kategorizálható a végzett munka az anyagi eredmények által, és a szubjektivitást csak az jelenti, hogy kit melyik lépcsőfokára állítanánk a sikeresség ranglétráján.

Alanyaimat igyekeztem különböző foglalkozású és társadalmi helyzetű csoportokból válogatni, hogy legkisebb esélyem se legyen a siker egyoldalú megítélésére. Mind a 20 főt ismerőseim és kapcsolataik révén választottam ki. A vizsgálati módszer típusa (interjú) és a felmerülő kérdések sokasága és differenciáltsága miatt a minta elegendő volt ahhoz, hogy bizonyos tendenciák kirajzolódjanak.

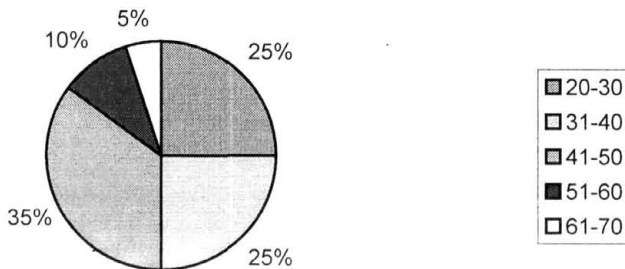
A kiválasztás során először néhány általam sikeresnek ítélt és az ismeretségi körömben könnyen elérhető személlyel készítettem interjút. Majd ők – kiterjedt

kapcsolatainknak köszönhetően – saját ismerőseiket is ajánlották, akikkel a találkozás megszervezésében is készségesen segítettek. A kialakult jó benyomásnak és az alanyok közvetlenségének köszönhetően – néhány kivétellel – mindenki elvállalta az interjút, visszautasításra csak néhány esetben került sor időhiány miatt.

A mintába 7 nő és 13 férfi került, ami bizonyítéka annak, hogy nemcsak az erősebbik nem érhet el sikereket, hanem a nő is, akinek még a család terhei is nyomják a vállát.

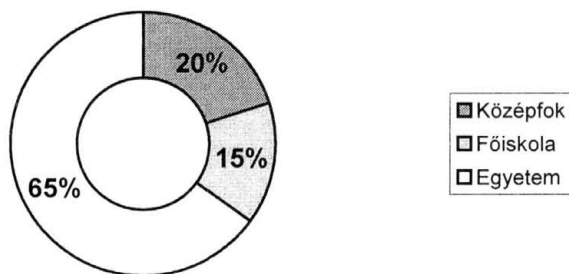
Az életkor szerinti megoszlás még érdekesebb képet mutat. Öt korcsoportot alakítottam ki, amelyben az alábbi grafikonon látható megoszlás tapasztalható.

A minta életkor szerinti megoszlása



Az iskolai végzettség elemzése több szempont szerint is lehetséges. Vizsgálhatjuk az iskola fokozata szerint és a diplomák száma szerint is a jelölteket. Iskolafokozat szerint három kategóriát állapítottam meg:

A minta megoszlása iskolafokozat szerint



A másik szempont, amely szerint vizsgálni lehet a mintát, az előző szempont egyfajta részletezése. Azt vizsgálja, hogy kik azok, akiknek kettő vagy több diplomája van. Az egyetemet végzettek csoportjából ebbe az osztályba mindössze három fő sorolható. Mindhármukat más-más ok készítette a másoddiploma megszerzésére. (Pl.: a rendőrkapitányság vezetője életcélját valósította meg, amikor a jogot is elvégezte; mérnök–közgazdász felismerte, hogy a kor elvárásaihoz kell alkalmazkodnia, eredeti mérnöki szakmája ugyanis már nem nyújtott elég elhelyezkedési lehetőséget; a gyermekotthon vezetője pedig szükségét érezte a pszichológusi diploma megszerzésének, hogy még teljesebben be tudja tölteni a pozícióját).

A vizsgált csoport tagjai a fenti szempontokon kívül foglalkozásaik szerint is kategorizálhatók. Hat csoportot alkottam, amelyekbe jelenlegi foglalkozásuk szerint tartoznak. A csoport megnevezése után a jelenlegi foglalkozást és a megszerzett végzettséget mutatom be.

1. Kulturális csoport:

- Rendezvényszervező, produkciós vezető
Végzettsége: orosz nyelv- és irodalomtanár
- Színházigazgató, színész
Végzettsége: színész, kulturális menedzser

2. Orvos csoport:

- Igazságügyi orvos szakértő
Végzettsége: orvos
- Fogorvos
Végzettsége: fogorvos

3. Jogi csoport:

- Ügyvéd
Végzettsége: ügyvéd
- Rendőrkapitányság-vezető
Végzettsége: jogász, tiszt

4. Közgazdász csoport:

- Osztályvezető
Végzettsége: mérnök, közgazdász
- Logisztikai vezető
Végzettsége: közgazdász

5. Pedagógus csoport:

- Iskolaigazgató
Végzettsége: kémia–fizikatanár
- Gyermekotthon-igazgató
Végzettsége: biológia–földrajztanár, pszichológus

6. Vállalkozói csoport:

- Sportvállalkozó
Végzettsége: orosz és pedagógiatanár
- Élelmiszer-ipari vállalkozó, edző
Végzettsége: testnevelőtanár
- Autókereskedelmi vállalkozó
Végzettsége: jármű és karosszéria-lakatos
- vendéglátó-ipari vállalkozó
Végzettsége: autószerelő
- Szórakoztatóipari vállalkozó
Végzettsége: mezőgazdasági technikum

7. Egyéb csoport:

- Elnöki tanácsadó, PR-, marketing menedzser
Végzettsége: művelődési menedzser, politológus
- Oktató
Végzettsége: agrármérnök
- Sportoló
Végzettsége: érettségi

A szakmai megoszlást tekintve az iménti felsorolást és csoportosítást szem előtt tartva – arra a megállapításra jutunk, hogy a vállalkozói réteg a legszélesebb, ami a rendszerváltás óta bekövetkezett gazdasági átalakulások következménye.

A foglalkozás és a végzettség viszonyát elemezve észrevehető, hogy a húsz főből hét ténylegesen nem a saját szakmájában dolgozik. Lehet, hogy van némi átfedés a végzettsége és a pillanatnyilag űzött foglalkozása között, de ez nem meghatározó.

Összefoglalva: a következtetéseket húsz, valamilyen területen önmagát sikeresnek valló és mások által is sikeresnek tartott személlyel készített interjúim alapján vontam le. Sikertől egy teljesen heterogén mintát válogatnom. A komplex vizsgálat kiterjedt iskolázottságukra, sikerképükre, olvasási, művelődési és könyvtárhasználati szokásaikra, így érdekes életutakkal ismerkedhettem meg.

A válaszok képet formáltak előttem az adott személyekről, életükről. Ezekre támaszkodva meg tudom fogalmazni gondolataimat a sikerességről, az olvasásról, e két dolog viszonyáról és mindezekhez kapcsolódóan a könyvtárak szerepéről.

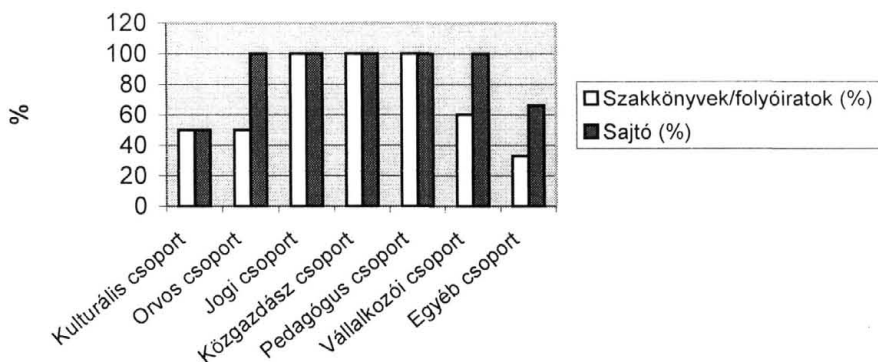
Következtetések, tanulságok

A siker sokszínű fogalom, jelenség, és ezt interjúim alanyai is alátámasztottak. Válaszaikkal tudom igazolni a tény, amelyet a szakirodalom is árnyaltan fogalmaz meg, hogy a sikeresség személyre szabott, szubjektív dolog. Húsz ember, húsz különböző vélemény. Az esetek nagy többségében maguk az alanyok is saját példájukon keresztül alkottak definíciót. Ezzel igazolták, hogy a siker nagyon komplex dolog, mindenkinek mást és mást jelent, és egységes definíciót adni nagyon nehezen vagy egyáltalán nem lehet. Itt idézzük W. Steven Brown szavait: *„Az iskolában töltött idő döntő részében arra tanítanak, hogyan találhatjuk meg az »egyetlen helyes megoldást«. Így aztán már gyermekkorban gyökeret ver bennünk a meggyőződés, hogy minden kérdésre csupán egyetlen helyes válasz van. Ez lehet igaz a matematikában, ám az életben a dolgok sokrétűbbek bonyolultabbak. Sok út vezet Rómába ... Amikor kitűzünk egy célt és kidolgozzuk hozzá a tervet, minden ijeszt, ami zavarhatja ennek megvalósítását, mert úgy gondoljuk, az egyetlen helyes megoldásunk (a tervünk) csődöt mondott. Émile Cartier, a francia filozófus ezt írta annak kockázatáról, ha egy problémához azzal a meggyőződéssel közelítünk, hogy csupán egyetlen helyes megoldás létezik: »Nincs veszélyesebb, mint egy ötlet – ha csupán ez az egyetlen ötleted van.«”* Ez az eszmefuttatás is igazolja állításomat.

A siker vizsgálata egyértelműen maga után vonta az olvasási szokások vizsgálatát. A válaszok is megerősítik, és a szakirodalom is párhuzamot von e két dolog között, vagyis a siker és az olvasás között szerves kapcsolat van. A megkérdezettek valamennyien elmondták, hogy a szakmai előmenetelnek a legtermékenyebb táptalaja az általános műveltség, a magas fokú intelligencia, ez pedig főként olvasás révén sajátítható el. Tehát az általános és szakmai műveltség egymásra épülve hozhatja meg a várt eredményt. Ezen túl megfogalmaztak olyan gondolatokat, melyek hatásos érvnek bizonyultak e vonatkozásban, például hogy az intelligens és művelt ember jobban tud alkalmazkodni másokhoz, a környezet-höz, ami lehetővé teszi számára a könnyebb felemelkedést (48 éves férfi, hőlég-

ballonozó). Ezt a gondolatot igazolja egy másik személy is (36 éves férfi, színházigazgató), vagyis hogy az olvasottság széles látókört, jobb hozzászólási lehetőséget nyújt a dolgokhoz, tehát irányítja az embert az alkalmazkodás során. Volt, akinek a szavai még nagyobb hatással voltak rám (36 éves férfi, fogorvos): szerte a siker és az olvasás között az információszerzés szükségessége teszi szorosabbá a kapcsolatot. Minél naprakészebb információkkal rendelkezünk, annál több lehetőségünk van a kibontakozásra. A rohanó világban tehát olvasására vagyunk utalva, hiszen nincs elegendő időnk arra, hogy széles körű tapasztalatokra tegyünk szert adott területeken, mert egyrészt gyorsan változnak a dolgok, és nincs idő mindent kipróbálni, másrészt pedig egy-egy terület rengeteg információt hordoz, olyannyira, hogy áttekintésük egy emberöltő alatt is lehetetlen. A naprakészség, a jól informáltság tehát az alapkövetelmények ma, vagyis követni kell a tudományok fejlődését, ez csak olvasás révén lehetséges. Az egyik interjúalany (41 éves férfi, igazságügyi orvos szakértő) így fogalmaz: „Az információ hatalom, és az olvasással az ember saját magát nemesíti.” Találkoztam azonban olyan kijelentésekkel is, amelyek cáfolják e véleményeket. A minta egyik tagja (42 éves férfi, vendéglátó-ipari vállalkozó), akinek életében sohasem voltak meghatározóak a nyomtatott szövegek, ennek ellenére élete révbe ért. Más is (26 éves, nő, produkciós vezető) megfogalmazott egy hasonló gondolatot: hogy ti. aki nem tudománnyal vagy kultúrával foglalkozik, az anélkül is elérheti a célt.

A nyomtatott dokumentumok olvasásának csoportonkénti előfordulása a mintában

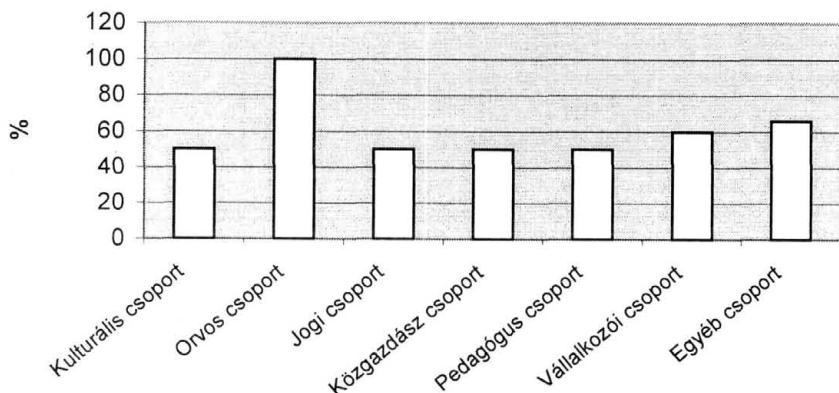


Emellett azonban a megkérdezettek válaszaikkal még sok mindenre rávilágítottak. Elsősorban gondolkodom itt a tudatos önképzésre. A minta többsége tanulmányait követően önművelés révén sajátította el a számára felemelkedést hozó új ismereteket, és csak kevesen választottak ehhez intézményi kereteket. Az olvasás szerepe tehát a személyiség fejlődésében, építésében is jelentős mértékű. Nyomon követhetjük válaszaik alapján az információhordozók technikai fejlődését, és meg tudhatjuk, ki hogyan viszonyul az újdonságokhoz (pl.: CD-ROM, internet). Rávilágítanak arra, hogy több esetben rá vannak kényszerítve az új eszközök használatára, ennek érdekében pedig önképzésre van szükségük.

Interjúim alanyainak is kedvező lehetőségeik voltak a művelődésre. Az olcsón beszerezhető, házi könyvtárakban olvasható könyveken túl igényelték a könyvtárak széles kínálatát, a könyvtárosok irányítását olvasmányválasztásukban – főként a szépirodalom olvasásában. Többségük számára akkor még könyvkölcsönző és olvasó hely volt a könyvtár, amelynek használatára mindig tudtak elég időt fordítani. Mára pedig az információ univerzuma lett a könyvtár. Szolgáltatásai az évek folyamán az igényekhez alkalmazkodva kibővültek. Így tehát tengernyi kihasználható lehetőség áll mind a felhasználó, mind a könyvtár előtt.

Nekik azonban mára megváltozott az életvitelük: főképp idejük lett sokkal kevesebb, ugyanakkor többségüknek nagy számú kötetből álló házi könyvtára van. Széles körű elméleti és információs igényüket mégsem tudják csak könyv-olvasással kielégíteni. Egyrészt életvitelük, másrészt szakterületük és a siker naprakészséget igénylő követelménye motivációjának hatására rendszeresen forgatják a köznapri informálódást szolgáló sajtó és a szakajtó termékeit. Sőt a könyv- és sajtótermék vásárlás anyagi korlátait ellensúlyozandó egyre többen felismerték az új típusú információhordozók hasznosságát, így a számítógép- és az internethasználat előnyeit is. Ma tehát sok esetben az elektronikus dokumentumok ugyanolyan jelentőséggel bírnak az informálódás tekintetében, mint a nyomtatott kiadványok. Akiknek minden szükséges irodalom elérhető fizikailag és anyagilag egyaránt, nem veszik igénybe a számítógépes szolgáltatásokat, akik azonban a fenti két tényezőt tekintve nehézségbe ütköznek (pl.: külföldi szakirodalom), előszeretettel használják a multimédiás lehetőségeket. Sőt a számítógép ma már egyre többüknek munkaeszköze, így annak használata rutinszerű. Napközben munkahelyükön van lehetőségük a világhálón böngészni vagy célirányosan kutatni a sokszor teljes szöveget tartalmazó elektronikus formátumú szakfolyóiratok honlapjain, de 35 százalékuk már otthonában is tudja használni az internetet. A legtöbben a szakirodalmat legszívesebben megveszik vagy letöltik az internetről, a hasznosítható információk nagy részét pedig a folyóiratokból és a napi sajtóból szerzik be.

Az internethasználat csoportonkénti előfordulása a mintában



A diplomások számára elsődleges az írott információ, a szóbeli informálódás csak másodlagos szakmai tekintetben. A mindennapi életre vonatkozóan azonban ezek az ismeretszerzési módszerek egyenlő súlyúak.

Beigazolódott tehát feltevésem. Az információnak és a könyvtárnak van szerepe a sikeres életpályák alakulásában. Mondhatnánk, mindkettő nélkülözhetetlen segítséget nyújt a társadalom és az egyén szempontjából a siker eléréséhez.

Szükség volt, van és lesz tehát mind könyvekre mind más információhordozókra, a könyvtárosokra és a könyvtárakra. Változik körülöttünk a világ, az élet. Alkalmazkodnunk kell, hogy megtalálhassuk a számunkra megfelelő utat céljaink megvalósításához. A könyvtár pedig segíteni tud ebben, csak fel kell ismernünk a rohanó világ elmosódó árnyai között a könyvtár épületét, benne a kincset érő dokumentumokat és az őket gondozó könyvtárosokat. Ez a jövő és talán a sikeresség kulcsa is, mint azt az egyik legvagyonosabb interjúalanyom is megfogalmazta (55 éves férfi, autószalon-tulajdonos). Szerinte sikeresnek lenni annyit jelent, mint körülvenni magunkat szakemberekkel, akik a szakterületüket kiválóan ismerik.

JEGYZETEK

- Vlagyimir Laksin: A siker fiziológiája. Debrecen, Európa Könyvkiadó, 1978.
- Mohás Lívia: Ki tudja, mi a siker? Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1986.
- Nagy József András–Sándor András: Mit ér a siker, ha magyar? Budapest, Országos Vezetőképző Központ, 1988.
- David J. Schwartz: Gondolj merészet. Budapest, Magyar Könyvklub, 1994.
- Herbert N. Casson–Wilhelm Ostwald: Sikerről és boldogságról. Budapest, Bagolyvár Könyvkiadó, 1995.
- Győr-Moson-Sopron megye siker kalendáriuma. Fel. szerk. Egri Sándor. Szolnok. Kalendár Kiadó, 1996.
- John C. Maxwell–Jim Dornan: A siker tízparancsolata. Budapest, Network TwentyOne Kft., 1996.
- Zsíros Rózsa: A siker nyomában. Budapest, Magister 93 Kiadó, 1997.
- Alexander Oakwood: A nagy célok: Mi a siker? Mi a boldogság? Budapest, Bagolyvár Könyvkiadó, 1999.
- Váriné Szilágyi Ibolya–Solymosi Zsuzsa: A siker lélektana. Budapest, Új mandátum Könyvkiadó, 1999.
- Og Mandino: A siker magvai [ford. Komáromyné Várady Ágnes]. Budapest, Network TwentyOne Kft., cop. 2001.
- Szegvári Katalin–Érdi Sándor: A siker nagymesterei. Budapest, Sensus Kiadó, 2001.

Balla Ildikó